

СЪСТОЯНИЕ И ДИНАМИКА НА ТУРИЗМА В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ

TOURISM STATUS AND DINAMICS IN RURAL AREAS – CHALLENGER AND OPPORTUNITIES

Блага Стойкова, Юлияна Яркова, Емил Мутафов
Blaga Stoykova, Juliana Yarkova, Emil Mutafov

Тракийски университет
Trakia University

Abstract: The decade before the global Covid-19 pandemic, we monitored tourism as one of the fastest-growing sectors of the economy worldwide. This research analyzes the dynamics in accommodation places and the trend in the number of realized overnight stays in all seven rural districts of Bulgaria. Reported results in the tourism sector regarding the development of accommodation base follow the general direction of stabilization of the Bulgarian economy in the decade after the World Economic Crisis (2008). Trends of stable growth of tourism are monitored in five of the seven surveyed districts until 2019. For the period 2015–2019, only in two of the districts, there are negative trends reported. The year of the Covid-19 pandemic reversed trends in 4 of the districts. Thus, the optimistic predictions for the development of tourism in Bulgaria at the end of 2019 are not realized after the start of the global pandemic by Covid-19. In 2020, the number of overnight stays is closely linked to the restrictions imposed by the WHO and the limited possibilities for travel outside the place of permanent residence.

Some accommodations were also closed. The reported trend of increasing the incoming mechanical flow of population to areas and settlements of rural type provoked interest which needs to review how this will affect the development of tourism and of course the overall development of these districts.

Key words: tourism, accommodation, overnight stays, Bulgaria

JEL: Z32

Въведение

В началото на 20-те години на XXI в. световната пандемия от COVID-19 насочи туристическите потоци в посока на дестинации, които са запазили чиста и непокътната своята природна среда. Тази тенденция е в противовес на наблюдаваното през предходното десетилетие след Световната икономическа криза (2008 г.), когато развитието на туристическия сектор беше тясно свързано със стабилизирането на българската икономика.

Настоящото изследване анализира динамиката в броя на местата за настаняване и тенденцията в броя на реализираните нощувки в седемте селски области на България, като прави паралел и търси възможна връзка с входящия механичен поток от население към райони и населени места от т.н. „селски тип“.

Редица автори сочат, че демографията е определяща за тенденциите в търсенето и предлагането в международния туризъм, като демографският анализ на една държава/или регион при тези анализи оценява броя на населението, процента на активното население, географското му

разпространение и разпределението по възрастови групи (Вж. Velas, Becherel, 1998). Наличието или липсата на висока географска плътност и население в млада възраст може да доведат до туристическо развитие или съответно липсата на подходяща работна ръка може да се окаже сериозна пречка за подобно развитие.

В настоящото изследване са налице подобни паралели с повишения входящ механичен поток от население към местата от „селски тип“ и увеличението на реализираните нощувки в изследваните селски райони.

Изложение

I. Идентифициране на „селските територии“

Типологията „градски – селски територии“ е представена от Евростат в Ръководство за типологии на регионите¹.

Типологията „градски – селски територии“ използва тристепенен подход за класифициране на региони от ниво NUTS3.

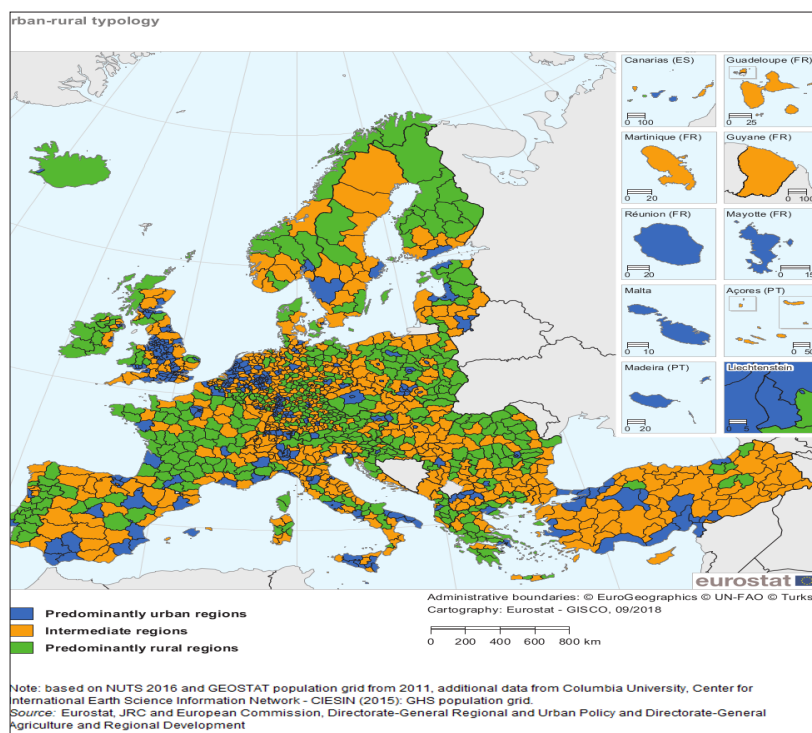
Първата стъпка е да се идентифицира населението в селските райони: „селски райони“ са всички райони извън градските клъстери. „Градски клъстери“ са групи от съседни решетъчни клетки от 1 km² с плътност най-малко 300 жители на km² и минимално население от 5000 души.

При **втората стъпка** регионите NUTS 3 се класифицират, както следва, въз основа на дела на населението им в селските райони:

➤ „Преобладаващо селски райони“, ако делът на населението, живеещо в селските райони, е по-висок от 50%;

➤ „Междинни райони“, ако делът на населението, живеещо в селските райони, е между 20% и 50%;

➤ „Преобладаващо градски райони“, ако делът на населението, живеещо в селските райони, е под 20%.

Фиг. 1. Типология градски-селски райони – NUTS3 (области)

¹ Eurostat Statistics explained, Territorial typologies manual Part C — Regional typologies, 5. Urban-rural typology, viewed 28 April 2022 < https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Territorial_typologies_manual_-_urban-rural_typology >

При **трета стъпка** се взема предвид размерът на градските центрове в региона.

Преобладаващо селски регион, който съдържа градски център с повече от 200 000 жители, съставляващ поне 25% от населението на региона, става междинен.

Междинен регион, който съдържа градски център с повече от 500 000 жители, съставляващ поне 25% от регионалното население, става предимно градски.

Съгласно типологията градски – селски райони (представената по-горе картирана) за България се идентифицират 7 предимно селски области, 20 междинни области и 1 предимно градска област – столичната.

Като предимно селски са посочени следните области: Видин, Разград, Силистра, Търговище, Смолян, Кърджали, София-област.

II. Динамика на местата за настаняване и реализираните нощувки в избраните селски райони за периода 2015–2019 г.

Съществуващите средства за подслон и места за настаняване на територията на страната ни успяват да поддържат едно добро ниво на вътрешния и международния туризъм. Нивото на това развитие безспорно се колебае в зависимост от световната конюнктура, в т.ч. политическа обстановка, икономически кризи, здравни пандемии, инфлация, цена на горивата и мн.др.

Функционирането на местата за настаняване и реализираните нощувки в тях осигуряват работа на една голяма част от населението в трудоспособна възраст, още повече че за страната ни туризмът е сред важните и структурноопределящи отрасли на икономиката ни.

Фиг. 2. Места за настаняване²

В отделните дестинации, с цел подпомагане на местното население да изгради и наложи свой собствен туристически бизнес, се предприемат мерки, свързани със стремежа да се облекчат изискванията към по-малките и с по-ниски категории обекти, като така се подпомага малкия и среден бизнес. Втората посока, в която се работи, е да се завишат изискванията към високотокателните хотели, като се цели осигуряване на максимален комфорт на туристите. И в двата случая крайната цел и очакваните резултати са свързани с предлагането на висококачествени туристически услуги (с правилното съотношение между качество и цена), което да стимулира увеличаването на броя на реализираните нощувки.

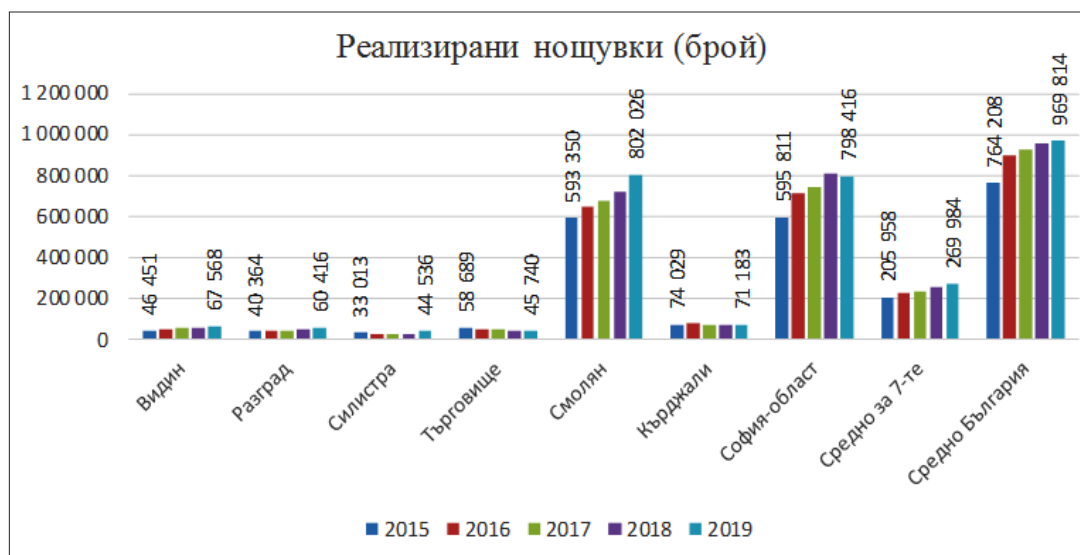
От Фиг. 2 става ясно, че през анализирания период движението по отношение броя на местата за настаняване, като цяло, е в посока на увеличение. Намаление се отчита само за две от изследваните области. Най-много места за настаняване за периода 2015–2019 г. са открити в област Силистра, като там увеличението достига до 40%. В близки стойности, над 20% е увеличението в

² Official site of the National Statistical Institute, Statistics. Business statistics. Tourism; viewed 28 April 2022 <<https://nsi.bg/bg/content/1847/%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D1%8A%D0%BC>>

София-област и Смолян – съответно с 22,1% и 20,6%. Увеличение над 10% има в областите Разград и Кърджали, както следва: 12,5% и 11,4%.

Значително намаление на броя на местата за настаняване през изследвания период се отчита в област Търговище, където то достига до 29, 2%. В област Видин намалението е едва 6,3%.

Средно за страната тенденцията по отношение броя на местата за настаняване е положителна, бележи увеличение с близо една четвърт, като достига 14,9%. С почти два пункта повече е увеличението средно за седемте наблюдавани области със стойност от 16,7%.

Фиг. 3. Реализирани нощувки³

Динамиката в броя на реализираните нощувки също е с преобладаваща положителна тенденция. Средно за България увеличението за периода 2015–2019 г. достига 26,9%, а средно за 7-те наблюдавани области то се увеличава още повече, с почти 5 пункта, и достига до 31,1%.

От изследваните области най-голямо е увеличението в област Разград и достига почти 50% (с точна стойност 49,7%), следвано от област Видин (45,5%).

С близки темпове расте броят на реализираните нощувки в областите Смолян (увеличение с 35,2%), Силистра (увеличение с 34,9%) и София-област (увеличение с 34%).

Негативна е тенденцията в областите Търговище и Кърджали. Намалението на реализирания брой нощувки през 2019 г. спрямо началната 2015 г. достига до 22,1%. Значително по-ниско е намалението за изследвания период в област Кърджали, със стойност от 3,8%.

II. Динамика на местата за настаняване и на реализираните нощувки през 2020 спрямо 2019

Данните от Табл. 1 показват най-голямо процентно увеличение на реализираните нощувки в област Видин, като в същото време се наблюдава намаление на местата за настаняване в областта. В област Разград успоредно с процентното увеличение на местата за настаняване се увеличава и процента на реализираните нощувки. Докато в област Кърджали процентното увеличение на местата за настаняване е повече от 10 пъти по-голямо, в сравнение с увеличението на реализираните нощувки.

В останалите четири области се наблюдава намаление, което е най-силно изразено за област Силистра – по отношение на реализираните нощувки (–41,3%), докато намалението на местата за настаняване за периода 2019/2020 г. се наблюдава най-силно в област Търговище (–17,6%).

³ Official site of the National Statistical Institute, Statistics. Business statistics. Tourism; viewed 28 April 2022 <<https://nsi.bg/bg/content/1847/%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D1%8A%D0%BC>>

Табл. 1. Динамика на местата за настаняване
и реализираните нощувки за двете последни години от второто десетилетие на XX в.⁴

Увеличение/ намаление 2020/2019 (%)	Видин	Кърджали	Разград	Силистра	Смолян	София (област)	Търговище
Места за настаняване	– 13.3%	+ 33.3%	+ 5.6%	– 10.7%	– 4.4%	+ 0.9%	– 17.6%
Реализирани нощувки	+ 29.7%	+ 2.2%	+5 .5%	– 41.3%	– 21.8%	– 5.4%	–1 3.2%

III. Динамика на механичния поток на населението в избраните селски райони

Демографските промени в регионите имат изключително важно значение и по отношение на икономическите политики и развитието на отделни икономически сектори. Прието е, че механичният прираст може индиректно да окаже влияние върху бъдещия естествен прираст на населението, ако придошлата част от населението е в детеродна възраст.

От Табл. 2 става ясно, че се отчита тенденция за нарастване на входящия механичен поток от население към райони и населени места от селски тип.

Най-високи стойности на механичен прираст са отчетени за София област, следвана от областите Кърджали и Разград.

За София област увеличението на механичния прираст се дължи на намиращата се в близост столица на държавата ни. В другите две области сред причините може да се търсят особеностите на местния бит и най-вероятно са последица от COVID-пандемията през последните две години.

Табл. 2. Механично движение на населението, 2020 г.⁵

Области	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени
България	234 606	116 482	118 124	203 891	100 835	103 056	30 715	15 647	15 068
Видин	2843	1381	1462	2670	1332	1338	173	49	124
Кърджали	6436	3269	3167	2740	1330	1410	3696	1939	1757
Разград	3749	1790	1959	3164	1494	1670	585	296	289
Силистра	2866	1290	1576	2526	1140	1386	340	150	190
Смолян	2117	1023	1094	2286	1157	1129	– 169	– 134	– 35
София (област)	19 553	9866	9687	4901	2233	2668	14 652	7633	7019
Търговище	2872	1374	1498	2371	1148	1223	501	226	275

Заклучение

Анализът и оценката на получените резултати дават възможност да се очертаят няколко основни извода и препоръки:

1. Успоредно с факта, че в десетилетието след Световната икономическа криза (2008 г.), когато започва известно стабилизиране на българската икономика, се наблюдава известно увеличение на средствата за подслон и местата за настаняване в изследваните седем селски области на България.

2. По време на световната пандемия от COVID-19 в страната ни и в частност в изследваните области се наблюдава сериозна ликвидност за предприятията в сектора на туризма, особено за малките предприятия. Финансовите средства, предвидени за подпомагане на туристическия

⁴ Official site of the National Statistical Institute, Statistics. Business statistics. Tourism; viewed 28 April 2022 <<https://nsi.bg/bg/content/1847>

⁵ Official site of the National Statistical Institute, Statistical data. Demographic and social statistics. Population – demography, migration and forecasts; viewed 28 April 2022 <<https://nsi.bg/bg/content/2920>

бранш, се оказаха крайно недостатъчни и това принуди много от местата за настаняване да затворят врати.

3. Негативна е и тенденцията по отношение на реализираните нощувки, като пряк резултат от наложените рестрикции на СЗО и ограничените възможности за пътуване извън постоянното местоживееие.

4. Последните две години, свързани с промяната на начина на живот, дадоха тласък за миграция в посока към райони и населени места от селски тип. Ако тази миграция се съчетае с възможностите за създаване на доходоносен бизнес в хотелиерството, то това би била правилната комбинация за съживяване на онези селски райони, които са изостнали в своето икономическо индустриално развитие, но пък имат чиста и неподправена природна среда, която привлича интереса на посетителите.

Благодарности

Изразяваме нашата благодарност за подкрепата и финансирането при провеждане на анкетното проучване към ННП „Интелигентно растениевъдство“ Компонент 4: Изкуственият интелект и дигиталните технологии – двигател на иновативните системи за управление, секторната динамика и промяната в качеството на живот РП 4.3. Развитие на селските райони и човешкия капитал, обусловено от изкуствения интелект и дигиталните технологии.

REFERENCES

1. Velas, F., L. Becherel 1998. International Tourism, Sofia. (in Bulgarian)
2. Eurostat Statistics explained, Territorial typologies manual Part C – Regional typologies, 5. Urban-rural typology, viewed 28 April 2022 <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Territorial_typologies_manual_-_urban-rural_typology>
3. Official site of the National Statistical Institute, Statistics. Business statistics. Tourism; viewed 28 April 2022 <<https://nsi.bg/bg/content/1847>>
4. Official site of the National Statistical Institute, Statistical data. Demographic and social statistics. Population – demography, migration and forecasts; viewed 28 April 2022 <<https://nsi.bg/bg/content/2920>>

За контакти:

Блага Стойкова, доцент, доктор

Юлияна Яркова, професор, доктор

Емил Мутафов, главен асистент, доктор

Служебен адрес: Тракийски университет, Стара Загора, Стопански факултет

Ел. поща: blaga.stoykova@trakia-uni.bg
